

9/1/A/2005

WYROK

z dnia 31 stycznia 2005 r.

Sygn. akt P 9/04*

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Ewa Łętowska – przewodniczący
Marian Grzybowski
Wiesław Johann
Janusz Niemcewicz
Marian Zdyb – sprawozdawca,

protokolant: Krzysztof Zalecki,

po rozpoznaniu, z udziałem Sejmu i Prokuratora Generalnego, na rozprawie w dniu 31 stycznia 2005 r., pytania prawnego Sądu Okręgowego w Toruniu, o zbadanie zgodności:

art. 22 ustawy z dnia 19 marca 2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo celne (Dz. U. Nr 68, poz. 623) z art. 42 ust. 1 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

o r z e k a:

Art. 22 ustawy z dnia 19 marca 2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo celne (Dz. U. Nr 68, poz. 623) jest niezgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w związku z art. 15 ust. 1 zdanie trzecie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167) oraz jest zgodny z art. 42 ust. 1 Konstytucji.

UZASADNIENIE:

I

1. Sąd Okręgowy w Toruniu postanowieniem z 2 czerwca 2004 r. przedstawił pytanie prawne co do zgodności art. 22 ustawy z dnia 19 marca 2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo celne (Dz. U. Nr 68, poz. 623; dalej: Przepisy wprowadzające Prawo celne) z art. 42 ust. 1 i art. 2 Konstytucji. Pytanie prawne zostało sformułowane w związku z toczącym się postępowaniem sądowym w oparciu o następujący stan faktyczny. Witold F. został oskarżony przez Urząd Celny w Toruniu o to, że nie zachował w maju 2003 r. warunku odprawy czasowej samochodu osobowego objętego tą procedurą na podstawie zgłoszenia dokonanego w formie ustnej, poprzez niedokonanie powrotnego wywozu samochodu lub niepodjęcie czynności w celu nadania

* Sentencja została ogłoszona dnia 11 lutego 2005 r. w Dz. U. Nr 25, poz. 214.

temu towarowi nowego przeznaczenia celnego. Takie postępowanie naraziło Skarb Państwa na uszczuplenie cła i wypełniało znamiona art. 88 § 1 ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 83, poz. 930 ze zm.; dalej: k.k.s.). Sąd Rejonowy w Brodnicy uznał oskarżonego za winnego popełnienia przestępstwa skarbowego z art. 88 § 1 k.k.s. i odstąpił od wymierzenia kary, lecz na podstawie art. 30 § 3 k.k.s. orzekł przepadek na rzecz Skarbu Państwa samochodu osobowego. Wyrok ten został zaskarżony do Sądu Okręgowego. Urząd Celny w Toruniu złożył pisemną odpowiedź na środek odwoławczy, domagając się nieuwzględnienia apelacji i utrzymania zaskarżonego orzeczenia w mocy. Wobec uzyskania z dniem 1 maja 2004 r. przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej, przedstawiciel oskarżyciela publicznego, powołując się na art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne, wskazał na wynikającą z niego potrzebę stosowania przepisów dotychczasowych w odniesieniu do czynu, który został popełniony przed 1 maja 2004 r.

Sąd Okręgowy w Toruniu powziął wątpliwość co do zgodności wskazanego przepisu z Konstytucją, uznając przy tym, że od rozstrzygnięcia tej wątpliwości zależeć będzie wynik sprawy. Zgodnie z treścią art. 1 § 1 k.k.s. czyn musi być zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Nie ulega wątpliwości, że czyn, którego popełnienie zarzuca się oskarżonemu, nie mógłby zostać zakwalifikowany jako przestępstwo skarbowe, gdyby doszło do niego po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Wynika to z zasady swobody przepływu towarów w obrocie handlowym między państwami członkowskimi. Art. 25 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (dalej także: TWE) wprowadza zakaz pobierania ceł i opłat o podobnym skutku pomiędzy państwami członkowskimi. Skoro towar (samochód osobowy) wprowadzany przez oskarżonego z Niemiec na teren Polski nie podlega żadnej procedurze odprawy celnej, nie może być mowy o wyczerpaniu znamion przepisu art. 88 k.k.s. lub też art. 86 k.k.s. Przedmiotowy towar nie wymaga bowiem przedstawiania organowi celnemu ani też zgłoszenia celnego przy wprowadzeniu go na terytorium Polski. Przepisy art. 88 i art. 86 k.k.s. mają charakter blankietowy, a ich materialna treść, tj. narażenie Skarbu Państwa na uszczuplenie należności celnej, zostaje wypełniona w zależności od obowiązujących zasad obrotu celnego. W niniejszej sprawie względniejsze dla sprawcy jest odwołanie się do zasad, które weszły w życie 1 maja 2004 r., sprowadzających się do braku jakiegokolwiek obowiązku celnego dla sprawcy. Zastosowanie zatem powinna znaleźć zasada wynikająca z art. 2 § 2 k.k.s., co też potwierdza orzecznictwo Sądu Najwyższego. Sytuacja ta wydaje się klarowna, ale wówczas, gdy odnosi się ją do przepisów k.k.s. komplikują ją natomiast art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne, który zmienił treść ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 83, poz. 931), dodając art. 15a, zgodnie z którym do czynów zabronionych określonych w art. 85-96 § 1 k.k.s., popełnionych przed dniem uzyskania przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej, stosuje się przepisy dotychczasowe. Przepis ten ma niewątpliwie charakter szczególny. Jednakże jego treść budzi wątpliwości co do zgodności z art. 42 ust. 1 i art. 2 Konstytucji. Zgodnie z art. 42 ust. 1 Konstytucji odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Przepis ten zawiera trzy zasady odpowiedzialności karnej: 1) nikt nie może odpowiadać karnie za czyn, który nie był zakazany przez ustawę, 2) kara musi być określona ustawą, 3) nie ma przestępstwa bez winy sprawcy. Przepis ten zawiera także treści odnoszące się do zasad intertemporalnych (zasada niedziałania prawa wstecz, zakaz wstecznego działania prawa surowszego, nakaz wstecznego działania prawa względniejszego dla sprawcy). Faktem jest, że zasadzie stosowania ustawy względniejszej nie nadano rangi konstytucyjnej, ale zdaniem pytającego sądu – istnieją argumenty pozwalające na jej

wywieczenie z art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji. Zasada stosowania prawa względniejszego przewidziana jest także w ratyfikowanym przez Polskę Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych, którego art. 15 ust. 1 stanowi, że jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona została przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego skorzystać. Zdaniem pytającego sądu, kwestionowany przepis może być zatem sprzeczny z Konstytucją i ratyfikowaną umową międzynarodową, a od rozstrzygnięcia tej wątpliwości zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

2. Prokurator Generalny w piśmie z 23 września 2004 r. przedstawił stanowisko w sprawie, stwierdzając, że art. 22 ustawy z dnia 19 marca 2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo celne (Dz. U. Nr 68, poz. 623) jest zgodny z art. 42 ust. 1 i art. 2 Konstytucji oraz nie jest zgodny z art. 15 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. oraz ratyfikowanego przez Rzeczpospolitą Polską 3 marca 1977 r. (Dz. U. Nr 38, poz. 167; dalej: MPPOiP). W opinii Prokuratora Generalnego usytuowanie wprowadzonego kwestionowanym przepisem art. 15a w ustawie – Przepisy wprowadzające Kodeks karny skarbowy bezpośrednio po przepisie art. 15, który stanowi, że w razie wątpliwości, czy stosować przepisy k.k.s., czy przepisy dotychczasowe, stosuje się przepisy k.k.s., zdaje się świadczyć o zamiśle ustawodawcy, że norma zawarta w art. 15a ma stanowić *lex specialis* w stosunku do normy wynikającej z art. 15. Art. 15a, na co zwraca uwagę Prokurator Generalny, zawiera wyraźne odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 2 § 2 k.k.s., w myśl której, jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa (wykroczenia) skarbowego, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy.

Przed przystąpieniem do oceny kwestionowanego przepisu w kontekście powołanych wzorców kontroli Prokurator Generalny przedstawił rozważania dotyczące zakresu kontroli Trybunału w rozpatrywanej sprawie. Pytający sąd wskazał bowiem w *petitum* wzorce zawarte w art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji, zaś w uzasadnieniu również wzorzec zawarty w art. 15 MPPOiP. Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie stwierdzał, że w europejskiej kulturze prawnej ugruntowana jest zasada *falsa demonstratio non nocet*, w myśl której decydujące znaczenie ma istota sprawy, a nie jej oznaczenie (sygn. K 32/00, sygn. P 4/98, sygn. SK 41/01, sygn. P 19/01). Przedmiotem rozważań Trybunału była również kwestia, czy wzorce kontroli mogą i powinny stanowić jedynie normy wskazane w *petitum* pytania prawnego, czy też normy pominięte w *petitum*, ale wskazane w uzasadnieniu. Trybunał orzekł, że na pytanie prawne składa się cała wyrażająca je treść. Szczegółowa analiza pytania prawnego prowadzi, zdaniem Prokuratora Generalnego, do wniosku, że argumentacja sądu koncentruje się wokół zagadnień intertemporalnych, w sytuacji gdy nowa ustawa prowadzi do depenalizacji określonych zachowań sprawcy. Zasadniczy problem stanowi naruszenie nakazu wstecznego działania prawa względniejszego dla sprawcy, która to zasada została wyrażona w art. 15 ust. 1 MPPOiP. Z tego względu kontroli kwestionowanego przepisu należy dokonać nie tylko w perspektywie art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji, ale również w kontekście art. 15 ust. 1 MPPOiP.

W opinii Prokuratora Generalnego, przepisy karne nie zawierają niekiedy wszystkich znamion czynu zabronionego. Takim właśnie przepisem blankietowym jest art. 88 k.k.s., przyjęty jako kwalifikacja prawna w sprawie. Dla ustalenia, czy konkretny przepis k.k.s. został naruszony, niezbędne jest uzupełnienie blankietowej części normy k.k.s. przez odpowiednią ustawę szczegółową. Dlatego też rozstrzygnięcie konkretnego

stanu faktycznego odbywa się nie tylko na podstawie k.k.s., lecz całego stanu prawnego odnoszącego się do danego przypadku i obowiązującego tak w czasie popełnienia czynu, jak i w czasie orzekania. Przed dniem 1 maja 2004 r. ustalenie znamion określających czynność sprawczą czynu spenalizowanego w art. 88 § 1 k.k.s. wymagało analizy kilku przepisów ustawy z dnia 9 stycznia 1997 r. – Kodeks celny (Dz. U. z 2001 r. Nr 75, poz. 802 ze zm.). Powyższy stan prawny uległ jednak zasadniczej zmianie w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Polski kodeks celny z 1997 r. utracił moc z dniem 1 maja 2004 r., a z tą samą datą weszła w życie ustawa z dnia 19 marca 2004 r. – Prawo celne (Dz. U. Nr 68, poz. 622), która reguluje zagadnienia z dziedziny prawa celnego w zakresie uzupełniającym przepisy wspólnotowego prawa celnego. Art. 25 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską przesądza, że cła i opłaty o skutku podobnym są zakazane w handlu pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Przepis ten obowiązuje bezpośrednio. Naruszenie zawartego w nim zakazu powoduje, że pobrane cło lub opłata podlegają zwrotowi, zgodnie z przepisami krajowymi. Wprowadzenie zatem na teren Polski z dowolnego państwa członkowskiego UE towaru (np. samochodu) nie podlega po dniu 1 maja 2004 r. żadnej procedurze celnej. Tym samym obecnie nie wydaje się możliwe rozpatrywanie takiego działania w kontekście art. 88 k.k.s.

Kwestionowany przepis pomija zasadę *lex mitior retro agit*, wykluczając możliwość skorzystania przez sprawcę z korzystnej dla niego zmiany unormowań prawnych, która to zmiana sprowadza się w praktyce do depenalizacji określonego czynu. Zarówno w kodeksie karnym (art. 4 § 1), kodeksie wykroczeń (art. 2 § 1), jak i w kodeksie karnym skarbowym (art. 2 § 2) znajdują się unormowania respektujące zasadę *lex mitior retro agit*. Zasada ta jest jedynie zasadą kodeksową, nieposiadającą jednak rangi konstytucyjnej. Konstytucja bowiem zakazuje stosowania ustawy surowszej wydanej już po popełnieniu czynu zabronionego, nie nakazuje natomiast stosowania ustawy względniejszej. W podobnym kierunku – zdaniem Prokuratora Generalnego – zmierza także orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Przepis art. 15a, wprowadzony kwestionowanym art. 22 nakazuje stosowanie wobec sprawcy czynu zabronionego przepisów obowiązujących w czasie popełnienia czynu, mimo późniejszej zmiany stanu prawnego. Nie zezwala więc na wprowadzenie żadnych zmian w sytuacji prawnej sprawcy w stosunku do jego sytuacji wynikającej z przepisów obowiązujących w momencie popełnienia czynu. W opinii Prokuratora Generalnego, jeżeli przyjąć, że punktem odniesienia zasady *lex retro non agit* jest moment popełnienia czynu zabronionego, nie istnieje sprzeczność kwestionowanego przepisu z art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji.

Z art. 15 ust. 1 MPPOiP wynika, że jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona została przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego skorzystać. Konstytucja nie zawiera normy nakazującej wprost stosowanie ustawy względniejszej dla sprawcy, wydanej po popełnieniu przez niego czynu. Jednak w Konstytucji nie ma również przepisu zakazującej stosowanie takiej zasady. W doktrynie prawa konstytucyjnego przyjmuje się, że pewne ograniczenia zasady *lex retro non agit* wynikają z tradycyjnego rozumienia odpowiedzialności karnej, mianowicie w przyznaniu retroaktywności tym ustawom, które są korzystniejsze dla sprawców czynów. Tradycyjnie państwa cywilizowane przyjmują wówczas zasadę, że sprawca czynu odpowiada w myśl ustawy traktującej łagodniej jego postępowanie, chociażby ustawa ta weszła w życie po dokonaniu tego czynu. Takie ujęcie problemu jest jeszcze bardziej uzasadnione, gdy w ogóle depenalizuje się określone zachowanie. Przepis art. 15 ust. 1 MPPOiP nadał zasadzie *lex retro agit in mitius* charakter uprawnienia przysługującego sprawcy. Jeżeli zatem po popełnieniu czynu przestępczego nastąpiła zmiana ustawy na korzyść sprawcy, powinien on z tego skorzystać. Oznacza to

dopuszczenie do retroaktywnego stosowania ustawy karnej bardziej korzystnej dla sprawcy. Przed uchwaleniem kwestionowanego przepisu można było stosować dyrektywę wynikającą z art. 2 § 2 k.k.s., zgodną z unormowaniem zawartym w art. 15 ust. 1 MPPOiP.

W doktrynie – uważa Prokurator Generalny – przyjęto tezę, że skoro Sąd Najwyższy uznał wynikający z art. 15 ust. 1 MPPOiP zakaz działania prawa wstecz za normę nadającą się do bezpośredniego stosowania w krajowym porządku prawnym, a ten sam przepis zawiera także zasadę stosowania ustawy względniejszej, to tezę Sądu Najwyższego można by odnieść także do tej zasady. Stąd zasada stosowania ustawy względniejszej powinna być postrzegana jako zasada generalna i norma wyższego rzędu zarazem, odnosząca się do wszelkich ustaw karnych (a zatem i pozakodeksowych).

Przyjęcie przez ustawodawcę kwestionowanego przepisu pozbawiającego sprawcę możliwości skorzystania z korzystnej dla niego zmiany unormowań prawnych, która to zmiana sprowadza się do depenalizacji zarzuconego mu czynu, jest – zdaniem Prokuratora Generalnego – sprzeczne z art. 15 ust. 1 MPPOiP.

3. Marszałek Sejmu w imieniu Sejmu w piśmie z 20 października 2004 r. wniósł o stwierdzenie zgodności art. 22 ustawy z dnia 19 marca 2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo celne (Dz. U. Nr 68, poz. 623) z art. 42 ust. 1 i art. 2 Konstytucji. Według Marszałka Sejmu, zaskarżone przepisy nie uchybiają zasadzie *nullum crimen, nulla poena sine lege*. Przepisy obowiązujące do czasu uzyskania przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej mają bowiem być stosowane do przestępstw i wykroczeń popełnionych pod rządami tych przepisów. Kwestionowany przepis nie pozostaje również w opozycji do zasady *lex retro non agit*. Nakazuje bowiem stosowanie przepisów dotychczasowych, a nie nowych, do przestępstw określonych w art. 85-96 § 1 k.k.s. Dyspozycja tego przepisu nie ma więc cech działania prawa z mocą wsteczną. Przeciwnie – wyłącza ona prawną możliwość retroakcji nowych przepisów w stosunku do określonych czynów zabronionych. Kolejna zasada – *lex mitior retro agit* nie może być stosowana w odniesieniu do przestępstw i wykroczeń wymienionych w art. 22 ustawy, ponieważ nastąpiła radykalna zmiana okoliczności faktycznych, znajdująca wyraz w zniesieniu obowiązków celnych na granicach Polski z państwami członkami Unii Europejskiej. W tym przypadku zabiegiem metodologicznie chybnym byłoby porównanie przepisów nowego Prawa celnego z przepisami uchylonego kodeksu celnego w celu ustalenia, czy ustawa nowa jest względniejsza dla sprawcy, skoro nie istnieją już przesłanki „bytu” przestępstw i wykroczeń celnych wewnątrz obszaru celnego Wspólnoty Europejskiej. Zasadność nierespektowania zasady *lex mitior retro agit* w odniesieniu do czynów zabronionych, o których mowa w art. 22 ustawy, jest oczywista w sytuacji, gdy przepływ towarów i usług na tym obszarze nie podlega reglamentacji celnej. Gdyby zasada ta została wyrażona w kwestionowanym przepisie w formie stosownego nakazu, wówczas prawdopodobnie wszystkie przestępstwa i wykroczenia określone w art. 85-96 § 1 k.k.s., popełnione przed dniem uzyskania przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej przy wywozie lub przywozie towarów do państw Wspólnoty, stałyby się czynami bezkarnymi, niepodlegającymi odpowiedzialności karnoskarbowej.

Zdaniem Marszałka Sejmu, zasada *lex mitior retro agit* nie może być wywodzona z dyspozycji art. 42 ust. 1 Konstytucji. Dyspozycja ta gwarantuje przestrzeganie w prawie karnym zakazu wstecznie działającej penalizacji, a jej stosowanie na gruncie ustawowym oznacza, że norma sankcjonująca ustanowiona w nowej ustawie nie ma zastosowania do wcześniej popełnionego czynu. W ustawie zasadniczej brak natomiast przepisu, z którego można by wyprowadzić nakaz stosowania zasady względniejszej o równie mocnym uzasadnieniu co zakaz wstecznej penalizacji. W art. 2 § 2 k.k.s. oraz w zasadach prawa karnego wywodzonych z Konstytucji mówi się o zmianie przepisu karnego. W tej sytuacji

nie ma zmiany przepisu, gdyż on w dotychczasowym kształcie obowiązuje. Nie można więc mówić, że w danej chwili prawo jest względniejsze dla sprawcy. Jeżeli nie zostaną dopełnione warunki odprawy czasowej na granicy np. z Rosją, sprawca nadal podlegać będzie odpowiedzialności z art. 88 k.k.s. Ustawodawca, chcąc wyraźnie zaznaczyć, że czyny, które zostały popełnione przed wejściem do Unii Europejskiej, związane z obrotem z zagranicą z krajami, które były już lub stały się z dniem 1 maja 2004 r. członkami Unii Europejskiej, należy nadal osądzać zgodnie z obowiązującymi przepisami, przewidział tę sytuację w art. 22 ustawy, który jest przepisem szczególnym i ma pierwszeństwo przed art. 2 § 2 k.k.s.

II

Na rozprawę 31 stycznia 2005 r. nie stawił się przedstawiciel pytającego sądu. Natomiast przedstawiciel Prokuratora Generalnego, popierając stanowiska złożone na piśmie, podtrzymał tezę, że kwestionowany przepis jest niezgodny jedynie z art. 15 ust. 1 zdaniem trzecim Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Nie zmienił stanowiska przedstawiciel Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i wniósł – tak jak wnioskował w stanowisku pisemnym Marszałek Sejmu – o stwierdzenie zgodności art. 22 ustawy z 19 marca 2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo celne z art. 42 ust. 1 i art. 2 Konstytucji.

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Odpowiedź na pytanie Sądu Okręgowego w Toruniu wymaga rozstrzygnięcia problemu, w jakim zakresie wskazany przepis podlega kontroli Trybunału i jakie są wzorce jego kontroli. Pytający sąd powziął wątpliwość co do zgodności art. 22 ustawy z dnia 19 marca 2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo celne (Dz. U. Nr 68, poz. 623; dalej: Przepisy wprowadzające prawo celne) ze wskazanymi w *petitum* pytania prawnego art. 42 ust. 1 i art. 2 Konstytucji. Dodatkowo w uzasadnieniu wskazany został jako wzorzec kontroli art. 15 ust. 1 zd. trzecie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

2. Zgodnie z art. 66 ustawy z dnia 1 sierpnia o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.), Trybunał, orzekając, jest związany granicami wniosku, pytania prawnego lub skargi. Interpretując ten przepis, Trybunał wielokrotnie wskazywał – np. w sprawie o sygn. P 19/01 – że w europejskiej kulturze prawnej ugruntowała się zasada *falsa demonstratio non nocet*, w myśl której kluczowe znaczenie w tej materii ma istota sprawy, a nie jej oznaczenie (por. tu także wyroki: z 19 marca 2001 r., sygn. K 32/00, OTK ZU nr 3/2001, poz. 50; z 29 października 2002 r., sygn. P 19/01, OTK ZU nr 5/A/2002, poz. 67). Podobne stanowisko zajął też w sprawie o sygn. P 11/02 (wyrok z 19 lutego 2003 r., OTK ZU nr 2/A/2003, poz. 12), stwierdzając, że na pytanie prawne sądu składa się cała wyrażająca je treść, a w *petitum* pytania prawnego następuje jedynie usystematyzowanie wątpliwości oraz wskazanie kluczowych w tym względzie wzorców kontroli. Na istotę pytania prawnego składają się bowiem zarówno treści wyrażone w *petitum* pytania prawnego, jak i te, które znajdują się w uzasadnieniu do niego. W związku z tym należy przyjąć, że przedmiotem kontroli w niniejszej sprawie jest art. 22 Przepisów wprowadzających prawo celne, a wzorcami kontroli są zarówno przepisy Konstytucji,

wymienione w *petitum* pytania prawnego (tj. art. 42 ust. 1 i art. 2), jak i wskazany w uzasadnieniu pytania art. 15 ust. 1 MPPOiP.

IV

1. Kwestionowany art. 22 umieszczony został w rozdziale 2 ustawy – Przepisy wprowadzające prawo celne, zatytułowanym „Zmiany w przepisach obowiązujących”. Otrzymał on treść: „W ustawie z dnia 10 września 1999 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 83, poz. 931 ze zm.) po art. 15 dodaje się art. 15a w brzmieniu: Do czynów zabronionych określonych w art. 85-96 § 1 kodeksu karnego skarbowego, popełnionych przed dniem uzyskania przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej, stosuje się przepisy dotychczasowe”. Nowelizuje on zatem ustawę Przepisy wprowadzające k.k.s., wprowadzając zasadę stosowania przepisów dotychczasowych w odniesieniu do zamkniętego katalogu czynów wymienionych w art. 85-96 § 1 k.k.s., a popełnionych przed 1 maja 2004 r. (uzyskania przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej).

2. Istotne znaczenie w badanej sprawie ma stan faktyczny i prawny. Otóż Witold F. został oskarżony o to, że w maju 2003 r. nie zachował warunku odprawy czasowej samochodu osobowego poprzez niedokonanie jego powrotnego wywozu i niepodjęcie czynności w celu nadania temu towarowi nowego przeznaczenia celnego. Prowadziło to do narażenia Skarbu Państwa na uszczuplenie cła i wypełniało znamiona przestępstwa skarbowego określonego w art. 88 § 1 k.k.s. Sąd Rejonowy uznał oskarżonego za winnego popełnienia czynu określonego w akcie oskarżenia i odstępując (na podstawie art. 19 § 4 k.k.s. w zw. z art. 19 § 1 k.k.s.) od wymierzenia kary, w oparciu o art. 30 § 3 k.k.s. orzekł przepadek na rzecz Skarbu Państwa dowodu rzeczowego w postaci samochodu osobowego. Wyrok został zaskarżony do Sądu Okręgowego, który powziął wątpliwość, czy art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne, stosowany po 1 maja 2004 r., jest zgodny z Konstytucją i ratyfikowaną umową międzynarodową. Od rozstrzygnięcia tej wątpliwości prawnej zależy wynik sprawy, gdyż stwierdzenie niekonstytucyjności zaskarżonego przepisu może prowadzić do uniewinnienia oskarżonego.

3. Podstawą do wszczęcia postępowania było niezgodne z prawem korzystanie przez oskarżonego z jednej z ośmiu procedur celnych funkcjonujących zarówno w prawie polskim jak i wspólnotowym. Korzystanie z procedury odprawy czasowej uzależnione jest od uzyskania pozwolenia właściwego organu celnego. Jest to tzw. gospodarcza procedura celna. Istotą procedury odprawy czasowej towarów jest to, że pozwala na wykorzystanie na polskim obszarze celnym towarów niekrajowych przywożonych na określony czas, przeznaczonych do powrotnego wywozu, bez dokonywania jakichkolwiek zmian (np. przetwarzania, uszlachetniania), z wyjątkiem zwykłego zużycia wynikającego z używania tych towarów. W stosunku do towarów będących przedmiotem odprawy czasowej nie można dokonywać żadnych innych czynności. Towary te są całkowicie lub częściowo zwolnione od cła w zależności od zastosowania odpowiedniej formy odprawy czasowej i nie są stosowane wobec nich środki polityki handlowej.

4. Mając na uwadze badaną sprawę, należy wyodrębnić dwie sytuacje, które mogą mieć miejsce po 1 maja 2004 r. Pierwsza wiąże się z korzystaniem z procedury odprawy czasowej, gdy czasowy przywóz dotyczy towarów z krajów trzecich niebędących członkami Unii Europejskiej (np. z Rosji). W takiej sytuacji art. 22 Przepisów wprowadzających prawo celne ma znaczenie neutralne. Nie kształtuje bowiem żadnej

nowej sytuacji prawnej. Do wszystkich czynów zabronionych określonych w art. 85-96 § 1 k.k.s. będą tu miały zastosowanie przepisy dotychczasowe, których sankcje w porównaniu z przepisami obowiązującymi po 1 maja 2004 r. są identyczne. W tym zakresie kwestionowany przepis nie zmienia sytuacji prawnej osób, które w sposób niezgodny z prawem korzystały z procedury odprawy czasowej lub popełniły inne czyny określone w art. 85-96 § 1 k.k.s. Zarówno bowiem przed 1 maja 2004 r. jak i po tej dacie czyny te stanowią wykroczenia lub przestępstwa celne.

Drugi przypadek dotyczy stanu faktycznego i prawnego, który był podstawą do wniesienia pytania prawnego przez Sąd Okręgowy w Toruniu. Chodzi tu o korzystanie z procedury odprawy czasowej w stosunku do towaru pochodzącego z jednego z krajów członkowskich Unii Europejskiej. Przedmiotem tej procedury był samochód osobowy czasowo przywieziony na polski obszar celny z jednego z krajów członkowskich Unii Europejskiej (z Niemiec). W przypadku tym sytuacja prawna po 1 maja 2004 r. uległa zasadniczej zmianie, ponieważ obrót towarowy z państwami wchodzącymi w skład Unii Europejskiej przestał podlegać jakimkolwiek formalnościom celnym, w tym obowiązkowi uzyskania pozwolenia na stosowanie procedury odprawy czasowej. Wspólnotowe prawo celne nie przewiduje możliwości stosowania tej procedury (jak i pozostałych procedur celnych) w odniesieniu do któregośkolwiek z państw członkowskich. Nie pozwala na to istota tej procedury jak i zasady wynikające z uczestniczenia poszczególnych państw w Unii Europejskiej. W związku z tym niekonstytucyjność regulującego kwestie intertemporalne art. 22 Przepisów wprowadzających prawo celne może mieć miejsce wyłącznie w odniesieniu do drugiej sytuacji.

5. Przed 1 maja 2004 r. ustalenie znamion określających czynność sprawczą spenalizowaną w art. 88 § 1 k.k.s. wymagało analizy kilku przepisów zawartych w nieobowiązującej już ustawie z 9 stycznia 1997 r. – Kodeks celny. Należał on bowiem do tych regulacji karnych, które nie zawierają wszystkich znamion czynu zabronionego będącego przestępstwem. W takim stanie rzeczy dla ustalenia, czy został naruszony konkretny przepis, konieczne jest uzupełnienie blankietowej części normy k.k.s. przez odpowiednią ustawę szczegółową. Stąd też rozstrzygnięcie konkretnego problemu prawnego odbywa się w takiej sytuacji nie tylko na podstawie k.k.s., lecz całego stanu prawnego odnoszącego się do danego przypadku i obowiązującego tak w czasie popełnienia czynu, jak i w czasie orzekania (por. Z. Radzikowska, *Kodeks karny skarbowy z komentarzem*, Gdańsk 2000, s. 17). Dla ustalenia zatem, czy konkretny przepis k.k.s. został naruszony, niezbędne było uzupełnienie blankietowej części normy k.k.s. przez odpowiednią ustawę szczegółową, w tym konkretnym przypadku przez kodeks celny.

Po 1 maja 2004 r. procedury celne, ich istota i zakres oddziaływania nie uległy istotnym modyfikacjom merytorycznym. Zmieniła się jedynie podstawa prawna ich funkcjonowania. Procedura odprawy czasowej do czasu wejścia Polski do Unii Europejskiej była regulowana w polskich przepisach celnych między innymi w art. 145-150 kodeksu celnego oraz aktach wykonawczych do kodeksu celnego. Taki stan prawny uległ zasadniczej zmianie w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Po 1 maja 2004 r. polski kodeks celny przestał obowiązywać, a procedura odprawy czasowej jest aktualnie regulowana w art. 137-144 rozporządzenia Rady (EWG) nr 2913/92 z 12 października 1992 r. ustanawiającego Wspólnotowy kodeks celny (dalej: Wspólnotowy kodeks celny) oraz w art. 553-584 rozporządzenia Komisji (EWG) nr 2454/93 z 2 lipca 1993 r. określającego niektóre przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady (EWG) nr 2913/92 ustanawiającego Wspólnotowy kodeks celny. Wspólnotowe przepisy celne obowiązują po 1 maja 2004 r. bezpośrednio, a ich uzupełnieniem są polskie akty prawne. Są to między innymi: ustawa z dnia 19 marca 2004 r. – Prawo celne (Dz. U. Nr 68, poz.

622), ustawa z dnia 19 marca 2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo celne (Dz. U. Nr 68, poz. 623), ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz. U. Nr 137, poz. 926 ze zm.), ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o administrowaniu obrotem towarowym z zagranicą (Dz. U. Nr 97, poz. 963) i inne. W ustawie – Przepisy wprowadzające prawo celne zawarte zostały istotne zmiany odnoszące się do szeregu ustaw tzw. okołocelnych. Zmiany te są następstwem uczestnictwa Polski w strukturach Unii Europejskiej i mają za zadanie dostosować polskie regulacje prawne z zakresu szeroko pojętego prawa celnego do nowej sytuacji prawnej powstałej po 1 maja 2004 r.

6. Art. 22 Przepisów wprowadzających prawo celne dotyczy kwestii intertemporalnych związanych ze stosowaniem przepisów dotychczasowych k.k.s. w odniesieniu do postępowań karnoskarbowych, które rozpoczęły się przed 1 maja 2004 r. i nie zostały zakończone. Zasadnicza zmiana w treści przepisów k.k.s. po 1 maja 2004 r. nastąpiła w kwestii pojęcia „narażenie Skarbu Państwa na uszczuplenie należności celnej” używanego między innymi w art. 86, art. 87, art. 88, art. 92 k.k.s. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej należności celne pobrane przez administrację celną nie stanowią środków, które wpływają do budżetu państwa (Skarbu Państwa). W przepisach prawa celnego nie istnieje więc normatywne pojęcie „narażenie Skarbu Państwa”. Nie funkcjonuje także pojęcie „polski obszar celny”, lecz „wspólnotowy obszar celny” (zob. art. 3 Wspólnotowego kodeksu celnego). Należności celne są pobierane na podstawie wspólnej taryfy celnej i stanowią element budżetu ogólnego Unii Europejskiej. 75% pobranych na podstawie wspólnej taryfy celnej należności celnych jest przekazywana do budżetu ogólnego Unii Europejskiej, a jedynie 25% pozostaje w gestii administracji celnej, która te należności pobrała. W związku z tym konieczna była zmiana przepisów k.k.s. Aktualnie w przepisach karnoskarbowych używane jest pojęcie „narażenie należności celnej na uszczuplenie”, bez określenia, iż to narażenie dotyczy Skarbu Państwa. Uszczuplenie należności celnej po 1 maja 2004 r. będzie zatem dotyczyło należności, które w większości będą środkami finansowymi wpływającymi do budżetu ogólnego Unii Europejskiej.

7. Należy zwrócić uwagę, że regulacjami wspólnotowymi nie są objęte problemy struktury administracji celnej, postępowania celnego, a także postępowania karnoskarbowego. Państwa członkowskie mogą zatem same je uregulować. Nie mogą naruszać istoty zasady swobodnego przepływu towarów. Podstawą Wspólnoty jest bowiem unia celna, która rozciąga się na całą wymianę towarową i obejmuje zakaz ustanawiania ceł przywozowych i wywozowych między państwami członkowskimi oraz wszelkich opłat o skutku równoważnym, jak również przyjęcie wspólnej taryfy celnej w stosunkach z państwami trzecimi (art. 23 i art. 25 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską). Nie jest objęte prawem wspólnotowym – a więc należy do poszczególnych państw członkowskich – uregulowanie sankcji karnych za niezgodne z prawem celnym wykorzystanie procedury odprawy czasowej. Należy zatem regulację zawartą w art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne oceniać wyłącznie w kontekście zgodności z Konstytucją i umowami międzynarodowymi.

8. Art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne dokonał zmian w ustawie Przepisy wprowadzające k.k.s. Zmiany te w zasadniczy sposób wpływają na stosowanie przepisów kodeksu karnego skarbowego, wprowadzają bowiem zasadę, że do czynów zabronionych określonych w art. 85-96 § 1 k.k.s., popełnionych przed dniem uzyskania przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej, stosuje się przepisy dotychczasowe. Treść zaskarżonego przepisu ma zatem podstawowe i bezpośrednie

znaczenie dla wszystkich określonych w art. 85-96 § 1 k.k.s. czynów zabronionych. Istotne wydaje się dokonanie krótkiej ich analizy, gdyż stwierdzenie niekonstytucyjności art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne będzie miało wpływ nie tylko na postępowania w stosunku do czynów spenalizowanych w art. 88 k.k.s. (z którymi wiąże się pytanie prawne), ale także do wszystkich innych określonych w art. 85-96 § 1 k.k.s.

Czyny zabronione określone w art. 85-96 § 1 k.k.s. zawarte są w rozdziale 7 k.k.s. zatytułowanym „Przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe przeciwko obowiązkowi celnemu oraz zasadom obrotu z zagranicą towarami i usługami”. W literaturze czyny te są określane w pewnym uproszczeniu jako przestępstwa i wykroczenia celne (zob. W. Czyżowicz (red.), *Prawo celne*, Warszawa 2004, s. 375-405, A. Kuś, *Prawo celne*, Bydgoszcz-Lublin 2003, s. 413-420). Czynami zabronionymi w świetle art. 85-96 § 1 k.k.s. są: 1) wyłudzenie pozwolenia lub innego podobnego dokumentu dotyczącego warunków obrotu z zagranicą towarami i usługami przez podstępne wprowadzenia w błąd organu uprawnionego do wydania takich dokumentów (art. 85 k.k.s.); 2) narażenie należności celnej na uszczuplenie przez przywiezienie z zagranicy lub wywiezienie za granicę towaru bez jego przedstawienia lub zgłoszenia celnego (art. 86 k.k.s.); 3) narażenie należności celnej na uszczuplenie przez wprowadzanie w błąd organu uprawnionego do kontroli celnej (tzw. oszustwo celne – art. 87 k.k.s.); 4) niedokonanie powrotnego wywozu towaru lub niepodjęcie czynności w celu nadania towarowi nowego przeznaczenia celnego w ramach korzystania z procedury odprawy czasowej i narażenie przez to należności celnej na uszczuplenie (art. 88 k.k.s.); 5) zmiana celu, przeznaczenia lub niezachowanie innego warunku, od którego uzależnione jest zwolnienie towaru w całości lub w części od należności celnej (art. 89 k.k.s.); 6) usunięcie towaru lub środka przewozowego spod dozoru celnego (art. 90 k.k.s.); 7) nabycie, przechowywanie lub przewożenie towaru stanowiącego przedmiot czynu zabronionego określonego w art. 86-90 § 1 k.k.s. lub pomoc w jego zbyciu, ukryciu (tzw. paserstwo celne – art. 91 k.k.s.); 8) wprowadzenie w błąd powodujące narażenie organu celnego na bezpodstawny zwrot należności celnej lub jej umorzenie (art. 92 k.k.s.); 9) rażące naruszenie przepisów prawa celnego w zakresie warunków działalności wolnego obszaru celnego, składu wolnocłowego lub składu celnego (art. 93 k.k.s.); 10) nieudzielanie – wbrew obowiązkowi – ustnych lub pisemnych wyjaśnień mających znaczenie dla kontroli celnej lub nieudostępnianie wymaganych dokumentów dotyczących obrotu towarowego z zagranicą (art. 94 k.k.s.); 11) nieprzechowywanie dokumentów mających znaczenie dla kontroli celnej (art. 95 k.k.s.); 12) niedopełnienie obowiązku nadzoru nad przestrzeganiem reguł obowiązujących w działalności danego przedsiębiorcy lub innej jednostki organizacyjnej i dopuszczenie do dokonania czynu zabronionego określonego w rozdziale 7 k.k.s. (art. 96 § 1 k.k.s.).

9. Rozstrzygnięcie problemu intertemporalnego generalnie polegać może na przyjęciu jednej z trzech zasad (zob. J. Mikołajewicz, *Prawo intertemporalne. Zagadnienia teoretycznoprawne*, Poznań 2000, s. 62): po pierwsze – zasady bezpośredniego działania prawa (nowe prawo od momentu wejścia w życie reguluje wtedy także wszelkie zdarzenia z przeszłości); po drugie – zasady dalszego obowiązywania dawnego prawa, zgodnie z którą prawo to mimo wejścia w życie nowych regulacji ma zastosowanie do zdarzeń, które wystąpiły w przeszłości; po trzecie – zasady wyboru prawa, zgodnie z którą wybór reżimu prawnego mającego zastosowanie do zdarzeń zaistniałych przed wejściem w życie nowego prawa pozostawia się zainteresowanym podmiotom.

Z art. 15a ustawy z 10 września 1999 r., wprowadzonego kwestionowanym przepisem art. 22 ustawy z 19 marca 2004 r., wynika, że jeżeli czyny zabronione zawarte w art. 85-96 § 1 k.k.s. zostały popełnione przed 1 maja 2004 r., to do ich oceny i sankcji karno-skarbowych mają zastosowanie przepisy obowiązujące przed 1 maja 2004 r. Artykuł

22, którego dotyczy pytanie sądu, wprowadził do ustawy Przepisy wprowadzające k.k.s. obok art. 15 k.k.s., wedle którego: „W razie wątpliwości, czy stosować przepisy Kodeksu karnego skarbowego, czy przepisy dotychczasowe, stosuje się przepisy Kodeksu karnego skarbowego”, art. 15a. Stanowi on tradycyjną dla norm przejściowych zasadę pierwszeństwa przepisów nowego kodeksu, gdy treść przepisów przejściowych nie pozwalała na usunięcie wątpliwości, jaką – starą czy nową – regulację należy stosować (T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 572).

Dokonując zestawienia obu przepisów intertemporalnych – art. 15 i art. 15a k.k.s., można zauważyć, że w obu przypadkach zostały zastosowane odmienne zasady intertemporalne. W art. 15 k.k.s. ustawodawca wprowadził zasadę stosowania ustawy nowej, zaś w art. 15a zasadę stosowania przepisów dotychczasowych. Nie ma tu znaczenia to, że art. 15 odnosi się do sytuacji, w której wchodził w życie k.k.s., zastępując dawną ustawę karnoskarbową, a art. 15a reguluje kwestie intertemporalne wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

10. Zasada natychmiastowego (bezpośredniego) działania nowych przepisów do sytuacji istniejących w momencie ich wejścia w życie (*immediate application, application immédiate, sofortige Anwendung lub immediate effect, effet immédiat, Sofortwirkung*) jest uznawana za podstawową regułę międzyczasową zarówno we współczesnej doktrynie, w prawie państw członkowskich, jak i w orzecznictwie Trybunału (S. L. Kaleda, *Przejęcie prawa wspólnotowego przez nowe państwo członkowskie. Zagadnienia przejściowe oraz międzyczasowe*, Warszawa 2003, s. 116-117). ETS nadał zasadzie działania natychmiastowego charakter ogólnej zasady intertemporalnej. Nowe przepisy mają wtedy natychmiastowe zastosowanie do przyszłych skutków sytuacji, które powstały na podstawie dawnych przepisów (orzeczenie ETS w sprawie 270/84, Licata v. Economic and Social Committee, [1986] ECR 2305, par. 31).

Kwestie przejściowe w zakresie stosowania przepisów prawa celnego, związane z regułami pochodzenia towarów, procedurami celnymi (rozpoczętymi a niezakończonymi przed 1 maja 2004 r.), ważnością pozwoleń na stosowanie procedur celnych, długiem celnym oraz zwrotem i umorzeniem należności celnych, zostały uregulowane w Traktacie Akcesyjnym oraz w Załączniku IV tytuł 5 pt. „Unia celna”.

Traktat Akcesyjny przewiduje pewne odstępstwa od bezpośredniego (natychmiastowego) działania rozporządzenia nr 2913/92 i rozporządzenia nr 2454/93 w zakresie prawa celnego. W odniesieniu do procedury odprawy czasowej przewidziano, iż przepisy wspólnotowe będą miały zastosowanie z zastrzeżeniem dwóch postanowień szczególnych. Po pierwsze – gdy procedura zostanie zakończona na warunkach przewidzianych przez ustawodawstwo wspólnotowe. Jeżeli zakończenie tej procedury spowoduje powstanie długu celnego, kwotę zapłaconą uznaje się za środki własne Wspólnoty. Jeżeli wysokość długu celnego jest ustalona w oparciu o klasyfikację towarową, ilość, wartość oraz pochodzenie przywożonych towarów w momencie przyjęcia zgłoszenia o poddaniu towaru procedurze odprawy czasowej, a zgłoszenie zostało przyjęte przed dniem przystąpienia, wówczas wymienione elementy wynikać będą z ustawodawstwa obowiązującego w państwie członkowskim przed dniem przystąpienia. Po drugie – w przypadku gdy zakończenie tej procedury powoduje powstanie długu celnego, w celu utrzymania zasady równości pomiędzy posiadaczami pozwoleń mającymi siedzibę w obecnych państwach członkowskich a tymi w nowych państwach członkowskich odsetki wyrównawcze będą płacone od ceł importowych zgodnie z warunkami ustawodawstwa wspólnotowego począwszy od dnia przystąpienia.

Pytający sąd zakwestionował art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne w kontekście przede wszystkim wyrażonej w art. 42 ust. 1 Konstytucji zasady *nullum crimen sine lege* oraz wyprowadzonej z art. 2 Konstytucji zasady *lex retro non agit*. Obie zasady można w konkretnym przypadku rozpatrywać we wzajemnym związku. Nie można jednak zakładać w tym zakresie automatyzmu tego związku w konkretnych sytuacjach prawnych. Taka sytuacja ma miejsce w badanej sprawie. Stąd też art. 2 Konstytucji należałoby łączyć przede wszystkim z art. 15 ust. 1 MPPOiP, natomiast art. 42 ust. 1 Konstytucji występuje tu jako względnie samodzielny wzorzec kontroli. Taka łączność w relacji między art. 15 ust. 1 MPPOiP a art. 2 Konstytucji oznacza w efekcie konstytucyjny wymiar zasady wyprowadzanej wprost z art. 2 Konstytucji, lecz w nim bezpośrednio literalnie niewyrażonej, co jednak ma miejsce w art. 15 ust. 1 MPPOiP.

Trybunał nie podziela wątpliwości pytającego sądu co do niezgodności budzącego zastrzeżenia sądu przepisu z art. 42 ust. 1 Konstytucji. Z art. 42 ust. 1 Konstytucji wyprowadzić można wprawdzie zasadę *lex retro non agit*, ale tylko w takim zakresie, w którym pokrywa się ona z zasadą *nullum crimen sine lege*. Ujmując to inaczej, zasada *nullum crimen sine lege* stanowi pewien aspekt zasady *lex retro non agit*, która w tym zakresie podlega konstytucyjnej ochronie na mocy art. 42 ust. 1. Zasada *nullum crimen sine lege* jest szczególnym ujęciem zasady *lex retro non agit*, dlatego że u jej podstaw znajduje się także wprowadzenie dla obywatela gwarancji, iż przepisy określające skutki prawne jego działania, obowiązujące w momencie podejmowania tegoż, nie ulegną później zmianie. Chodzi tu o zagwarantowanie obywatelowi, że podjęte przez niego działanie nie jest karalne, a jeżeli tak, to zagrożone jest dokładnie określoną karą. Art. 42 ust. 1 Konstytucji mówi o czasie popełnienia czynu jako o momencie, w którym dany czyn ma być zabroniony przez obowiązującą ustawę, aby rodził odpowiedzialność karną (wyrok z 25 maja 2004 r., sygn. SK 44/03, OTK ZU nr 5/A/2004, poz. 46).

Zgodnie z orzecznictwem Trybunału, wyrażona w art. 42 ust. 1 Konstytucji zasada *nullum crimen sine lege* nie obejmuje sytuacji, w których czyn był w momencie popełnienia zabroniony, a potem z rozmaitych względów przestał być karalny. Punktem odniesienia tej zasady jest moment popełnienia czynu. Wszystko, co dzieje się potem, jest poza zakresem jej stosowania i oddziaływania (wyrok TK: z 6 lipca 1999 r., sygn. P 2/99, OTK ZU nr 5/1999, poz. 103 oraz z 25 maja 2004 r. sygn. SK 44/03, OTK ZU nr 5/A/2004, poz. 46).

Warto zaznaczyć, iż w Konstytucji z 1952 r. nie sformułowano zasady *nullum crimen sine lege*. Z normatywnego punktu widzenia zasada ta nie zajmowała więc szczególnego, nadrzędnego miejsca w hierarchii norm prawa wewnętrznego. Jednakże w doktrynie i orzecznictwie utrwaliło się przekonanie, że w takim stanie rzeczy środkiem obrony przed naruszeniem zasady *nullum crimen sine lege* przez ustawodawcę jest odwołanie się do reguł międzynarodowych (art. 15 MPPOiP).

Trybunał nie widzi podstaw do zmiany swojego dotychczasowego poglądu na temat zakresu stosowania art. 42 ust. 1 Konstytucji. W związku z tym uznał, że art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne jest zgodny z tymże wzorcem kontroli.

VI

1. Zasadę, że jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona zostanie przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego skorzystać, wyprowadzano na gruncie polskiej Konstytucji przede wszystkim z zasady demokratycznego państwa prawnego (aktualnie art. 2 Konstytucji), bądź to bezpośrednio, bądź to przez stosowne odniesienie do obowiązujących Polskę unormowań

prawnomiędzynarodowych, zwłaszcza art. 15 ust. 1 zd. trzeciego MPPOiP. Takie połączenie jest o tyle uzasadnione, że MPPOiP zasadę taką formułuje wprost. Zgodnie z obowiązującą Konstytucją (art. 241 ust. 1), umowy międzynarodowe, ratyfikowane przez Rzeczpospolitą Polską na podstawie obowiązujących w czasie ich ratyfikacji przepisów konstytucyjnych i ogłoszone w Dzienniku Ustaw, uznaje się za umowy ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie i stosuje się do nich przepisy art. 91 Konstytucji, jeżeli z treści umowy międzynarodowej wynika, że dotyczą one kategorii spraw wymienionych w art. 89 ust. 1 Konstytucji. Art. 9 Konstytucji stanowi, że Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego, a jej art. 91 ust. 2 przesądza, że umowa międzynarodowa, ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową. Z takiego zestawienia przepisów Konstytucji wynika kilka wniosków. Po pierwsze – MPPOiP jest źródłem prawa powszechnie obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie bowiem z art. 87 Konstytucji, źródłami powszechnie obowiązującego prawa w Rzeczypospolitej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia a także akty prawa miejscowego na obszarze działania organów, które je ustaliły. Po drugie – MPPOiP stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana. W wyroku z 17 października 1991 r. (sygn. II KRN 274/91, OSNKW 1992/3-4/19) Sąd Najwyższy stwierdził, że zakaz określony w art. 15 MPPOiP należy do tej kategorii norm prawa międzynarodowego, które w krajowym porządku prawnym państw-sygnatariuszy Paktu nadają się do bezpośredniego stosowania (normy tzw. *self-executing*). Po trzecie – w przypadku kolizji z ustawą, MPPOiP ma pierwszeństwo. Po czwarte – Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego (art. 9 Konstytucji), z czego wynika wniosek, że akty prawa wewnętrznego winny być zgodne z prawem międzynarodowym (K. Wojtowicz [w:] *Konstytucje Rzeczypospolitej Polskiej oraz Komentarz do Konstytucji z 1997 roku*, J. Boć (red.), Wrocław 1998, s. 33).

2. Zgodzić należy się z twierdzeniem Prokuratora Generalnego, że art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne jest niezgodny z art. 15 ust. 1 MPPOiP, wedle którego: „Nikt nie może być skazany za czyn lub zaniechanie, które w myśl prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowiły przestępstwa w chwili ich popełnienia. Nie może być również zastosowana kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w chwili popełnienia przestępstwa. Jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona zostanie przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego korzystać”.

Z treści art. 15 ust. 1 MPPOiP wynikają trzy zasady: dwa zakazy i jeden nakaz. Po pierwsze – zakaz karania za czyny, które nie stanowiły przestępstwa w chwili ich popełnienia (art. 15 ust. 1 zd. pierwsze), po drugie – zakaz stosowania surowszej kary niż obowiązująca w momencie popełnienia przestępstwa (art. 15 ust. 1 zd. drugie) i po trzecie – nakaz stosowania kary bardziej korzystnej dla sprawcy przestępstwa (art. 15 ust. 1 zd. trzecie). Dokonując analizy art. 15 ust. 1 MPPOiP, można stwierdzić, że do rangi standardu podniesiona została w nim zasada *lex retro agit in mitius*, która przyjmuje charakter konkretnego uprawnienia przysługującego sprawcy. Jeżeli zatem po popełnieniu czynu przestępczego nastąpiła zmiana ustawy na korzyść sprawcy, powinien on z tego mieć możliwość skorzystania. Oznacza to dopuszczenie do retroaktywnego stosowania ustawy karnej bardziej korzystnej dla sprawcy (A. Grześkowiak, *Prawa człowieka. Model prawny*, Wrocław, Warszawa, Kraków 1991, s. 514). Należy dodatkowo zasygnalizować, iż także według art. II-109 ust. 1 zd. trzeciego Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy (Karta Praw Podstawowych Unii): „...jeśli ustawa, która weszła w życie po

popęlnieniu czynu zabronionego pod groźbą kary, przewiduje karę łagodniejszą, ta właśnie kara ma zastosowanie” (Dz. Urz. UE z 2004 r. C 310 t. 47). Przepis ten co prawda jeszcze nie obowiązuje, ale jego treść nie budzi wątpliwości i wskazuje na dominujące w tej materii tendencje. Nakaz stosowania przepisów korzystniejszych dla oskarżonego jest zasadą, z której oskarżony może i powinien mieć prawo skorzystać.

3. Prawo wspólnotowe nie ustanawia sankcji o wyraźnym charakterze karnym, lecz może wywierać wpływ na zakres krajowego prawa karnego. W literaturze zaznaczane są dwa konteksty takiego oddziaływania – rozszerzający lub ograniczający zakres prawa karnego. Przepisy wspólnotowe mogą wymagać od państw członkowskich ustanowienia sankcji karnych w prawie krajowym, z mniejszą lub większą precyzją określając zakres takiego obowiązku. Mogą też wykluczać stosowanie norm prawa karnego krajowego, jeżeli takie stosowanie byłoby sprzeczne z prawem wspólnotowym bądź zasadami ogólnymi, których państwo musi przestrzegać w sytuacjach związanych z implementacją lub stosowaniem tego prawa (szerzej A. Grzelak, *Wpływ prawa wspólnotowego na prawo karne państw członkowskich*, [w:] *Studia z prawa Unii Europejskiej*, red. S. Biernat, Kraków 2000, s. 229; A. Grzelak, *Unia Europejska a prawo karne*, Warszawa 2002, s. 101 i n.).

Rozstrzygnięcia międzyczasowe w dziedzinie materialnego prawa karnego mają charakter dość specyficzny. Nie są związane z zasadą natychmiastowego działania, lecz są oparte na dwóch innych zasadach: zakazie wstecznego stosowania przepisów materialnych w stosunku do czynów popełnionych przed ich wejściem w życie (zakazie retroakcji materialnego prawa karnego) oraz nakazie wstecznego stosowania przepisów materialnych korzystnych dla oskarżonego, tj. nakazie retroakcji *in mitius* (por. S.L. Kaleda, *op.cit.*, s. 200).

Nakaz retroakcji *in mitius* w prawie karnym, ujmowany jako prawo osobiste w prawie międzynarodowym (art. 15 MPPOiP), może być uznany także za ogólną zasadę prawa wspólnotowego. Odnosi się do niej, przynajmniej częściowo, wyrażony w art. II-109 ust. 1 zd. trzeciego Karty Praw Podstawowych, nakaz wstecznego stosowania łagodniejszej kary. Zagadnienie retroaktywnego stosowania względniejszej ustawy przy ustanawianiu sankcji jest o tyle kontrowersyjne, że potencjalnie może dotyczyć nie tylko prawa karnego, lecz również administracyjnego. Rozróżnienie sankcji karnych i administracyjnych nie jest precyzyjne i w prawie wspólnotowym. Można zauważyć tendencję rozszerzania zasady retroakcji *in mitius* na wszystkie sankcje administracyjne (np. art. 2 ust. 2 rozporządzenia Rady nr 2988/95 o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich stanowi, iż: „w wypadku zmiany postanowień, zawartych w przepisach wspólnotowych i ustalających sankcje administracyjne, łagodniejsze przepisy powinny być stosowane wstecz” – por. S.L. Kaleda, *op.cit.*, s. 205).

4. Zarówno w kodeksie karnym (art. 4 § 1), w kodeksie wykroczeń (art. 2 § 1), jak i w kodeksie karnym skarbowym (art. 2 § 2) funkcjonuje zasada *lex mitior retro agit*. W doktrynie przyjmuje się niejednokrotnie, że zasada ta jest jedynie zasadą kodeksową, nieposiadającą rangi konstytucyjnej. W Konstytucji znalazł się przepis wprowadzający zasadę *lex poenalis retro non agit*, nie wprowadzono jednak do Konstytucji nakazu stosowania ustawy względniejszej. Konstytucja zatem zakazuje stosowania ustawy surowszej wydanej już po popełnieniu czynu zabronionego, nie nakazuje jednak stosowania ustawy względniejszej (B. Kunicka-Michalska, [w:] E. Bieńkowska, B. Kunicka-Michalska, J. Wojciechowska, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. G. Rejman, Warszawa 1999, s. 232). Takie podejście należy uznać za nadmiernie uproszczone, literalne pojmowanie treści art. 2 Konstytucji. Trybunał wielokrotnie

rekonstruował z treści zasady demokratycznego państwa prawnego i całokształtu przepisów konstytucyjnych zasady o fundamentalnym znaczeniu dla porządku prawnego, które nie znajdowały w Konstytucji bezpośredniego, literalnego odzwierciedlenia. Mając na uwadze treść art. 2 Konstytucji, ujmowanego w kontekście podstawowych wartości konstytucyjnych, a także treść art. 15 ust. 1 zdania trzeciego MPPOiP, które wskazane zostały jako wzorce kontroli, przyjąć należy, że nakaz stosowania ustawy względniejszej stanowi też konsekwencję wskazanych jako wzorce kontroli ponadustawowych aktów prawnych. Nie można więc przyjąć, że nakaz stosowania ustawy względniejszej funkcjonuje wyłącznie we wspomnianych kodeksach. Przykładem na to, że zasada ta jest powszechnie akceptowana, jest właśnie art. 15 ust. 1 zdanie trzecie MPPOiP, który wskazany został jako wzorzec kontroli w badanej sprawie.

5. Porównując art. 15 ust. 1 MPPOiP zd. trzecie do podobnych regulacji kodeksowych (k.k., k.w., k.k.s.), można przyjąć, że orzecznictwo sądowe odnoszące się do stosowania zasady „ustawy względniejszej” ma podobne znaczenie we wszystkich przypadkach uwzględniających stosowanie tej zasady. W związku z tym dla oceny i zakresu stosowania art. 15 ust. 1 MPPOiP przywołać należy bogate orzecznictwo sądowe odnoszące się do tej kwestii.

Przez ustawę „względniejszą dla sprawcy” (art. 2 § 2 *in fine* k.k.s) należy rozumieć co do zasady ustawę, która uwzględniając całokształt konsekwencji prawnych, przewiduje dla sprawcy konsekwencje łagodniejsze (zob. uchwała Izby Karnej SN z 11 stycznia 1999 r., I KPZ 15/98, „Biuletyn SN” nr 1/1999, s. 19; podobnie np. K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny*, t. I, s. 60-61; A. Marek, *Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna*, Warszawa 1999, s. 18-19). W świetle art. 2 § 2 k.k.s. przez obowiązywanie w czasie orzekania ustawy innej niż w czasie popełnienia przestępstwa rozumie się cały stan prawny odnoszący się do danego czynu, a w prawie karnym skarbowym także zmiany w aktach finansowych, których naruszenie daje podstawę do karania za czyn określony w k.k.s. (wyrok SN z 27 czerwca 2003 r., sygn. III KK 202/03, Lex nr 78831).

W podobny sposób Sąd Najwyższy (wyrok SN z 10 lipca 2003 r., sygn. III KK 135/03, „Prokuratura i Prawo” nr 4/2004, poz. 13) orzekł w odniesieniu do przypadku zniesienia cła (m.in. na pojazdy samochodowe wyprodukowane w Unii Europejskiej). Uznał, iż w postępowaniu wszczętym, a niezakończonym, musi mieć zastosowanie zasada określona w art. 2 § 2 k.k.s. Skoro bowiem przepisy wypełniające blankiet przepisu ustawy karnej tworzą łącznie z nim normę prawa karnego, to zmiana choćby jednego elementu tej normy jest zmianą jej treści. W innym wyroku tenże sąd (wyrok SN z 4 lipca 2001 r., V KKN 346/99, Lex nr 51679) przyjął stanowisko, iż na gruncie prawa karnego zakłada się trafnie, że przez obowiązywanie w czasie orzekania ustawy innej niż w czasie popełnienia przestępstwa (o czym mowa w art. 4 § 1 k.k.) rozumieć należy cały obowiązujący w danym czasie stan prawny odnoszący się do badanego czynu. W prawie karnym skarbowym, z uwagi na powiązania norm karnych skarbowych z szeroko rozumianym prawem finansowym i częstą zmianą aktów wykonawczych do tych regulacji, przez zmianę ustawy rozumieć należy także zmiany w aktach finansowych, których naruszenie daje podstawę do karania za czyn określony w k.k.s. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy stwierdził, że skoro zmiana (w tym czasowa) aktów wykonawczych do ustaw ze sfery prawa finansowego, jak i zmiana samych ustaw finansowych jest zmianą ustawy w rozumieniu prawa karnego, w tym karnego skarbowego, to tak samo należy oceniać zaprzestanie istnienia na arenie międzynarodowej państwa, w obrocie z którym istnieją określone ograniczenia celne. Fakt wymienienia określonego państwa w polskim akcie prawnym z zakresu prawa celnego nie daje podstaw do przyjmowania, że po zaprzestaniu istnienia tego państwa obowiązują nadal ograniczenia w obrocie towarowym z terytorium

tego kraju wynikające z owego aktu prawnego, mimo że ów kraj (NRD) wchodzi obecnie w skład zupełnie innego państwa, którego ograniczenia te nie dotyczą. Taki tok rozumowania należy odnosić także do zmian systemowych związanych z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, ponieważ wiąże się ono z eliminacją przepisów prawnych, które w relacjach z innymi krajami Unii Europejskiej przewidywały obowiązek stosowania określonych procedur.

6. Nie sposób nie dostrzec w perspektywie analizowanej sprawy pewnych podobieństw do treści przedstawionych wyroków Sądu Najwyższego. Rozważając znaczenie, jakie w kontekście depenalizacji (dekryminalizacji) może posiadać derogacja określonych regulacji karnych, należy mieć świadomość, iż to pierwsze pojęcie należy rozważać na dwóch poziomach: oceny konkretnego czynu oraz abstrakcyjne ujętej klasy zachowań (por. W. Wróbel, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Kraków 2003, s. 288). Akt derogacji zupełnej interpretować się będzie nie tylko jako uchylenie mocy obowiązującej określonych norm prawnych, ale także jako ustanowienie zakazu pociągania do odpowiedzialności karnej za czyny objęte czasowym zakresem zastosowania derogowanych norm, a więc popełnione przed derogacją. Zakaz taki staje się elementem systemu prawnego i wchodzi w ewidentną kolizję z ustawą wprowadzającą ponowną karalność danej klasy zachowań. Kolizja ta uzasadnia odwołanie się do reguły wynikającej z art. 4 § 1 k.k., dającej pierwszeństwo ustawie względniejszej. Ów zakaz tłumaczy także, dlaczego uchylenie konkretnej regulacji prawnej wyklucza również możliwość stosowania ustawy poprzednio obowiązującej, której moc prawną utrzymano w zakresie czynów popełnionych pod jej rządami. Ostatecznie więc należy przyjąć, iż w każdym wypadku derogacji zupełnej, której można przypisać charakter depenalizacji, poza uchyleniem mocy obowiązującej stosownych norm sankcjonujących, do systemu prawnego zostaje wprowadzona nowa norma wykluczająca możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej za czyny popełnione pod rządami derogowanych regulacji ustawy karnej (por. W. Wróbel, *op.cit.*, s. 296-297).

Zdaniem Trybunału, skoro powszechnie przyjmuje się, że derogacja zupełna powoduje depenalizację określonego czynu i zakaz pociągania sprawcy do odpowiedzialności karnej, to tym bardziej sytuacja, w której w wyniku zmian prawnomiędzynarodowych wynikających z uczestnictwa danego państwa (Rzeczpospolitej Polskiej) w grupie państw tworzących unię celną (Unia Europejska) nie obowiązują już pewne regulacje prawne wynikające ze specyfiki uczestniczenia tych państw w unii celnej (np. zakaz pobierania ceł wewnętrznych, swobodny przepływ towarów i wreszcie brak konieczności uzyskiwania pozwoleń na korzystanie z procedur celnych). Nie może więc mieć miejsca karalność za czyny popełnione przed wejściem danego państwa do grupy państw tworzących inny porządek prawny.

Z art. 15 ust. 1 zdania trzeciego MPPOiP wynika zasada, wedle której, jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona została przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego skorzystać. W związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej, w zakresie szeroko ujmowanych przestępstw i wykroczeń celnych zaczęło obowiązywać prawo nie tylko łagodniejsze, ale i przewidujące pełną depenalizację niektórych czynów, dotąd uważanych za prawnie naganne. Niektóre bowiem przestępstwa określone w art. 85-96 § 1 k.k.s. (np. narażenie Skarbu Państwa na uszczuplenie należności celnej, nieprawidłowe korzystanie z procedury odprawy czasowej) przestały w ogóle być przestępstwami na obszarze celnym Unii Europejskiej. Nie nastąpiła wprawdzie formalna derogacja art. 85– 96 § 1 k.k.s., ale jest to związane z tym, że depenalizacja tychże czynów związana z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej miała charakter ograniczony do obszaru celnego Unii Europejskiej. Po 1 maja 2004 r. w krajach

członkowskich Unii Europejskiej (a więc także w Polsce) obowiązują jednolite regulacje celne, a obrót towarowy pomiędzy tymi krajami jest wolny i opiera się na zasadzie swobodnego przepływu towarów. Większość przypadków przestępstw i wykroczeń celnych opisanych w art. 85-96 § 1 k.k.s., po 1 maja 2004 r. dotyczyła obrotów towarowych z krajami trzecimi, niebędącymi członkami Unii Europejskiej.

VII

1. Stwierdzenie niekonstytucyjności art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne powoduje następujące skutki prawne.

Po pierwsze – zostaje wyeliminowany z obrotu prawnego zarówno przepis art. 22 Przepisów wprowadzających Prawo celne, jak i art. 15a Przepisów wprowadzających k.k.s. Taka zależność jest konsekwencją treści kwestionowanego przepisu, którego zadaniem była nowelizacja i dodanie odpowiedniego przepisu do ustawy Przepisy wprowadzające k.k.s.

Po drugie – brak przepisu intertemporalnego w zakwestionowanym zakresie będzie powodował obowiązek stosowania ustawy nowej (znowelizowanego k.k.s.) do czynów powstałych również przed 1 maja 2004 r. Nastąpi zatem retrospektywność działania prawa rozumiana jako zjawisko bezpośredniego działania ustawy nowej.

Po trzecie – stwierdzenie niekonstytucyjności art. 22 w stosunku do sprawców przestępstw będących tzw. osobami niewspólnotowymi (zob. *a contraio* art. 4 pkt 2 Wspólnotowego kodeksu celnego) nie powoduje żadnych następstw prawnych. Czyny popełnione przez takie osoby zarówno przed 1 maja 2004 r., jak i po tej dacie stanowią czyny niedozwolone określone w art. 85-96 § 1 k.k.s. W tym zakresie zmianie wyrażnej ulega jedynie to, że niektóre z tych czynów dotychczasowych powodowały uszczuplenie majątku „Skarbu Państwa”, a po 1 maja 2004 r. uszczuplają budżet ogólny Unii Europejskiej.

Po czwarte – najważniejszy skutek ma stwierdzenie niekonstytucyjności art. 22 w odniesieniu do czynów popełnionych przez sprawców, którzy mają obecnie status osoby wspólnotowej. Po 1 maja 2004 r. nie są bowiem wymagane żadne pozwolenia czy też obowiązek zapłaty cła za towary przemieszczane w ramach Unii Europejskiej. Zatem nie istnieje kategoria prawna „narażenie na uszczuplenie należności celnej”, gdyż te należności po wskazanej dacie nie są wymagalne, a co za tym idzie nie stanowią czynu niedozwolonego. W takim stanie rzeczy należy rozróżnić dwie okoliczności. Po pierwsze sytuację, w której zostały wszczęte sprawy karnoskarbowe i nie zostały jeszcze zakończone prawomocnym wyrokiem, oraz sytuację drugą, w której wydane zostały już prawomocne wyroki (postanowienia, decyzje). W pierwszej z nich należy przyjąć, że niekonstytucyjność przepisów nakazujących stosowanie do czynów popełnionych przed 1 maja 2004 r. regulacji dotychczasowych powoduje konieczność uznania przez orzekające sądy, iż w chwili orzekania czyny te nie stanowią już przestępstwa (wykroczenia), a zatem stosowana jest reguła uwzględnienia regulacji względniejszej dla sprawcy. Ta zasada wynika wyraźnie z art. 15 ust. 1 zd. trzeciego MPPOiP oraz pośrednio, z art. 2 § 2 k.k.s. W drugiej sytuacji, gdy wydane zostały już prawomocne rozstrzygnięcia – zastosowanie będzie miała ogólna zasada przewidziana w art. 190 ust. 4 Konstytucji, a uszczegółowiona w art. 113 § 1 k.k.s. w zw. z art. 540 k.p.k. Zgodnie bowiem z art. 113 § 1 k.k.s. w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe stosuje się odpowiedni przepisy k.p.k., jeżeli przepisy k.k.s. nie stanowią inaczej.

Istotne w związku z treścią wyroku w badanej sprawie jest zwrócenie uwagi na to, że pytanie Sądu Okręgowego w Toruniu dotyczyło kary związanej z nieprzestrzeganiem obowiązków dotyczących odprawy czasowej, a nie innych konsekwencji takiego

obowiązku. Wyrok Trybunału oznacza więc niemożność wymierzenia kary, którą za naruszenie procedury odprawy czasowej przewidywało prawo polskie przed 1 maja 2004 r. Co prawda w sprawie, którą rozpatrywał Sąd Okręgowy w Toruniu, może to nie mieć znaczenia, ale sama niemożność wymierzenia kary nie znosi co do zasady istniejących przed 1 maja 2004 r. obowiązków wynikających z przepisów prawa i innych niż karne konsekwencji ich niedopełnienia.

Biorąc pod uwagę powyższe, należy wyraźnie oddzielić dwa zagadnienia: po pierwsze – kwestię realizacji obowiązku publicznoprawnego wynikającego z przepisów prawa, a po drugie – kwestię odpowiedzialności karnej za niewykonywanie tychże obowiązków lub ich wykonywanie niezgodnie z prawem. W pierwszej sytuacji należy stwierdzić, iż przestrzeganie obowiązującego prawa jest obowiązkiem każdego. Jest to zasada uniwersalna i w kontekście rozpatrywanej sprawy nie budzi wątpliwości, że niedochowanie warunków procedury celnej, jaką jest odprawa czasowa, stanowiło naruszenie tejże zasady. Inną sprawą są jednak czasowe uwarunkowania związane z karaniem za tego typu czyny. Rozdzielenie tych dwóch kwestii ma istotne znaczenie zwłaszcza w kontekście zmiany przepisów prawa wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej i obowiązujących standardów międzynarodowych w zakresie stosowania ustawy względniejszej.

Biorąc pod uwagę przedstawione rozważania, Trybunał Konstytucyjny orzekł jak w sentencji.